

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

18 квітня 2019 року № 88-Н

Форма № П-2.03.

Кафедра правознавства

**ПРОГРАМА
навчальної дисципліни**

«ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ»

з підготовки здобувачів початкового (короткого) рівня вищої освіти

Галузь знань	08 Право
--------------	----------

Спеціальність	081 Право
---------------	-----------

Освітня програма	Право
------------------	-------

Розробник/укладач програми:

Лаврик Г. В. – д.ю.н., професор, завідувач кафедри правознавства ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»;
Орел В. А. – старший викладач кафедри правознавства ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Рецензенти програми:

Козаченко А.І. – д.ю.н., професор, завідувач кафедри теоретико-правових дисциплін юридичного факультету Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;
Геєць І. В. – к.ю.н., доцент кафедри політології та права Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Програму навчальної дисципліни «Історія держави і права України» обговорено і схвалено на засіданні кафедри правознавства
Протокол засідання кафедри від 31 серпня 2020 р., № 1

Завідувач кафедри правознавства
д. ю. н., професор
_____ Г. В. Лаврик

ПОГОДЖЕНО
Гарант освітньої програми «Право»
д. ю. н., професор
_____ С. О. Гладкий

ПОГОДЖЕНО
Голова науково-методичної ради,
д. е. н., професор
_____ Н. С. Педченко

Анотація навчальної дисципліни

Історія держави і права України є наукою та навчальною дисципліною, що вивчає історико-правові закономірності формування сучасної демократичної соціальної правової держави, розвитку права на території сучасної України.

Предметом навчальної дисципліни є оволодіння необхідними знаннями з історії держави і права України для кращого пізнання процесів виникнення, трансформації та прогнозування подальшого розвитку державно-правових форм та інститутів, що функціонували в українських землях, а також вивчення правового статусу конкретних державних органів, верств населення, джерел права і правових систем у певному історичному просторі та хронологічній послідовності.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Історія держави і права України» є створення своєрідного підґрунтя для подальшого опанування галузевих юридичних дисциплін, формування патріотичної громадської позиції сучасного юриста.

Зміст навчальної дисципліни розкривається у таких темах: Вступ до історії держави і права України. Перші державні утворення та право на території України (від появи перших держав до VII ст. н. е.). Державний та суспільний устрій Київської Русі (України-Русі) (VII ст. – середина XIII ст.). Джерела права та система права Київської Русі (України-Русі) (IX ст. – середина XIII ст.). Галицько-Волинська держава і право (XI ст. – середина XIV ст.).

Джерела і система права, правовий статус українських земель у складі іноземних держав. Запорозька Січ, її військово-адміністративний устрій та право. Українська держава і право в роки національно-визвольної війни українського народу (1648 р. – перша половина 1660-х рр.). Українська державність і право за часів «руїни» та відновлення автономії Війська Запорозького (друга половина 1660-х рр. – середина XVIII ст.). Державність і право в українських землях у складі Російської імперії (друга половина XVIII ст. – початок XX ст.). Державно-правовий устрій в західноукраїнських землях у складі Австрійської та Австро-Угорської монархій (кінець XVIII ст. – початок XX ст.).

Відродження української національної державності в період 1917 – 1920-х рр. Виникнення і діяльність Західноукраїнської Народної Республіки (1918 – 1920-ті рр.). Державність і право на території України під владою більшовицьких Рад (1917 – 1920-ті рр.). Становлення радянської державності і права. Початок панування радянської державності і права на території України (1921 р. – початок 1929 р.). Українські землі в складі Союзу Радянських соціалістичних Республік. Держава і право УРСР в період тоталітарно-репресивного режиму (1929-1939 рр.). Політико-правовий статус західноукраїнських земель (Галичина, Північна Буковина, Бессарабія та Закарпаття) у 1921-1939 рр. Держава і право УРСР в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.). Держава і право УРСР у повоєнні роки та в період «десталінізації» (1945 – перша половина 1960-х рр.). Розвиток правової та судової систем УРСР у період «застою» (середина 1960-х – середина 1980-х рр.). Держава і право УРСР в період «перебудови» (1985-1991 рр.). Розпад СРСР. Розбудова незалежної України та становлення національного права.

Аннотация учебной дисциплины

История государства и права Украины является наукой и учебной дисциплиной, изучающей историко-правовые закономерности формирования современного демократического социального правового государства, развития права на территории современной Украины.

Предметом учебной дисциплины является овладение необходимыми знаниями по истории государства и права Украины для лучшего познания процессов возникновения, трансформации и прогнозирования дальнейшего развития государственно-правовых форм и институтов, которые функционировали в украинских землях, а также изучение правового статуса конкретных государственных органов, слоев, источников права и правовых систем в определенном историческом пространстве и хронологической последовательности.

Целью изучения учебной дисциплины «История государства и права Украины» является создание своеобразного основания для дальнейшего освоения отраслевых юридических дисциплин, формирование патриотической общественной позиции современного юриста.

Содержание учебной дисциплины раскрывается в следующих темах: Введение в историю государства и права Украины. Первые государственные образования и право на территории Украины (от появления первых государств в VII в. н. э.). Государственный и общественный строй Киевской Руси (Украины-Руси) (VIII ст. – середина XIII в.). Источники права и система права Киевской Руси (Украины-Руси) (IX в. – середина XIII в.). Галицко-Волынское государство и право (XI в. – середина XIV в.).

Источники и система права, правовой статус украинских земель в составе иностранных государств. Запорожская Сечь, ее военно-административное устройство и право. Украинское государство и право в годы национально-освободительной войны украинского народа (1648 г. – первая половина 1660-х гг.). Украинская государственность и право во времена «руины» и восстановления автономии Войска Запорожского (вторая половина 1660-х гг. – середина XVIII вв.). Государственность и право в украинских землях в составе Российской империи (вторая половина XVIII в. – начало XX в.). Государственно-правовое устройство в западноукраинских землях в составе Австрийской и Австро-Венгерской монархии (конец XVIII в. – начало XX в.).

Возрождение украинской национальной государственности в период 1917 – 1920-х гг. Возникновение и деятельность Западно-Украинской Народной Республики (1918 – 1920-е гг.). Государственность и право на территории Украины под властью большевистских советов (1917 – 1920-е гг.). Становление советской государственности и права. Начало господства советской государственности и права на территории Украины (1921 – начало 1929 г.). Украинские земли в составе Союза Советских Социалистических Республик. Государство и право УССР в период тоталитарно-репрессивного режима (1929-1939 гг.). Политико-правовой статус западноукраинских земель (Галичина,

Северная Буковина, Бессарабия и Закарпатье) в 1921-1939 гг. Государство и право УССР в годы Второй мировой войны (1939-1945 гг.). Государство и право УССР в послевоенные годы и в период «десталинизации» (1945 – первая половина 1960-х гг.). Развитие правовой и судебной систем УССР в период «застоя» (середина 1960-х – середина 1980-х гг.). Государство и право УССР в период «перестройки» (1985-1991 гг.). Распад СССР. Развитие независимой Украины и становления национального права.

Annotation of the academic discipline

The history of the state and law of Ukraine is a science and academic discipline that studies the historical and legal patterns of formation of a modern democratic social state governed by the rule of law, the development of law in modern Ukraine. The subject of the discipline is to acquire the necessary knowledge of the history of state and law of Ukraine to better understand the processes of emergence, transformation and forecasting of further development of state and legal forms and institutions operating in Ukrainian lands, as well as studying the legal status of specific government agencies, sources, sources law and legal systems in a certain historical space and chronological sequence.

The purpose of studying the discipline «History of State and Law of Ukraine» is to create a kind of foundation for further mastery of industry legal disciplines, the formation of a patriotic public position of a modern lawyer. The content of the discipline is revealed in the following topics: Introduction to the history of the state and law of Ukraine. The first state formations and law on the territory of Ukraine (from the appearance of the first states to the VII century AD). State and social system of Kievan Rus (Ukraine-Rus) (VII century – the middle of the XIII century). Sources of law and the legal system of Kievan Rus (Ukraine-Rus) (IX century – the middle of the XIII century). Galicia-Volyn state and law (XI century - the middle of the XIV century).

Sources and system of law, legal status of Ukrainian lands as part of foreign states. Zaporozhye Sich, its military-administrative system and law. Ukrainian state and law during the national liberation war of the Ukrainian people (1648 – the first half of the 1660's). Ukrainian statehood and law during the «ruins» and the restoration of the autonomy of the Zaporozhian Army (the second half of the 1660s – the middle of the eighteenth century). Statehood and law in the Ukrainian lands as part of the Russian Empire (second half of the eighteenth century – early twentieth century). State and legal system in the western Ukrainian lands as part of the Austrian and Austro-Hungarian monarchies (late eighteenth century – early twentieth century).

Revival of Ukrainian national statehood in the period 1917 – 1920's. Origin and activity of the Western Ukrainian People's Republic (1918 – 1920's). Statehood and law on the territory of Ukraine under the rule of the Bolshevik Soviets (1917 – 1920's). Formation of Soviet statehood and law. The beginning of the domination of Soviet statehood and law on the territory of Ukraine (1921 – early 1929). Ukrainian lands as part of the Union of Soviet Socialist Republics. State and law of the USSR during the totalitarian-repressive regime (1929-1939). Political and legal status of the western

Ukrainian lands (Galicia, Northern Bukovina, Bessarabia and Transcarpathia) in 1921-1939. State and law of the USSR during the Second World War (1939-1945). State and law of the USSR in the postwar years and in the period of «de-stalinization» (1945 – the first half of the 1960's). Development of the legal and judicial systems of the USSR in the period of «stagnation» (mid-1960s – mid-1980s). State and law of the USSR in the period of «perestroika» (1985-1991). The collapse of the USSR. Development of independent Ukraine and the formation of national law.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Історія держави і права України» укладена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів початкового рівня (короткий цикл) вищої освіти спеціальності 081 «Право» освітня програма «Право», затвердженої Вченою радою ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» 31 серпня 2020 року, протокол № 9, та введеної в дію з 1 вересня 2020 року наказом ректора по університету від «01» вересня 2020 року № 114-Н.

Предметом навчальної дисципліни є оволодіння необхідними знаннями з історії держави і права України для кращого пізнання процесів виникнення, трансформації та прогнозування подальшого розвитку державно-правових форм та інститутів, що функціонували в українських землях, а також вивчення правового статусу конкретних державних органів, верств населення, джерел права і правових систем у певному історичному просторі та хронологічній послідовності.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Історія держави і права України» є вивчення і оволодіння необхідними знаннями з історії держави і права України, для кращого пізнання процесів виникнення, трансформації та прогнозування подальшого розвитку державно-правових форм та інститутів, що функціонували в українських землях, а також вивчення правового статусу конкретних державних органів, верств населення, джерел права і правових систем у певному історичному просторі та хронологічній послідовності для ефективного виконання своїх професійних обов'язків.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Історія держави і права України» є створення своєрідного підґрунтя для подальшого опанування галузевих юридичних дисциплін, формування патріотичної громадської позиції сучасного юриста.

Програмні компетентності відповідно до освітньо-професійної програми:

загальні:

- здатність до навчання з деяким ступенем автономії;
- здатність до абстрактного й аналітичного, критичного мислення; здатність генерувати нові ідеї;
- здатність застосовувати знання на практиці у стандартних та окремих нестандартних ситуаціях;
- здатність знаходити творчі рішення або відповіді на чітко визначені та абстрактні проблеми на основі ідентифікації та застосування даних;

спеціальні (фахові, предметні):

- знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів;
- здатність аналізувати правові проблеми та формувати правові позиції, здійснювати публічні виступи, брати участь у дискусіях з правових питань;
- навички самостійної роботи над різноманітними історико-правовими текстами, документальним матеріалом, наочністю;

– здатність до аналізу актів законодавства та судової практики, практики діяльності інститутів публічної влади.

Програмні результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми:

– визначати вагомість та переконливість аргументів в оцінці заздалегідь невідомих умов та обставин;

– здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання;

– проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел;

– формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми. Оцінювати недоліки і переваги аргументів;

– використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин;

– самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій;

– пояснювати природу та зміст основних правових інститутів та процедур національного права;

– застосовувати навички самостійного опанування різноманітного історико-правового матеріалу.

Навчальна дисципліна є **обов'язковою**.

Форма підсумкового контролю знань: екзамен.

Програмний зміст навчальної дисципліни

Модуль I

Вступ до історії держави і права України. Держава і право на території України від появи перших держав до середини XIV ст.

Розділ 1. Вступ до історії держави і права України. Генеза держави і права на території України: найдавніші часи

Тема 1. Вступ до історії держави і права України.

Предмет, методологія та завдання історії держави і права України. Місце історії держави і права України в системі інших юридичних і гуманітарних навчальних дисциплін. Міждисциплінарні зв'язки.

Періодизація історії держави і права України.

Джерела історії держави і права України. Історіографія історії держави і права України. Інформаційні джерела з навчальної дисципліни.

Тема 2. Перші державні утворення та право на території України (від появи перших держав до VII ст. н. е.).

Витоки української державності і права. Додержавні і ранньодержавні утворення на території України (палеолітичні стоянки на території сучасної України, Аратта, Кіммерія).

Територія, організація влади, суспільний устрій, соціальна структура населення. Характерні риси права Скіфської держави.

Формування та розвиток античних державних утворень у Північному Причорномор'ї (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): загальна характеристика державно-правового устрою, соціальна структура полісів (Тіра, Херсонес, Ольвія, Пантікапей, Фанагорія, Керкінітида, Німфей та ін.); нормативні основи колонізації; міжнародно-правові відносини; джерела права (звичаєве право, нормативні акти, використання досягнень античної правової думки).

Державне право античних держав Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): правовий статус населення (політи, неповноправне населення, раби); форми держав (устрій, правління, режим); органи державної влади та управління; судоустрій; фінанси. Нормативне регулювання цивільно-правових відносин, вплив римського права; становлення кримінального права. Характерні риси процесуального права, карально-охоронні функції в античних містах-державах Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.).

Боспорське царство (480 р. до н.е. – IV ст. н.е.). Загальна характеристика державного ладу. Соціальна структура. Характерні риси права.

Західні, південні та східні слов'яни. Виникнення державності у східних слов'ян. Держава антів (кінець IV ст. – початок VII ст.): територія, організація влади, суспільний устрій, соціальна структура населення, характерні риси права.

Розділ 2. Генеза держави і права на території України: княжа доба

Тема 3. Державний та суспільний устрій Київської Русі (України-Русі) (VII ст. – середина XIII ст.).

Передумови утворення держави у східних слов'ян. Інститути публічного управління племен та союзів племен — зародки державної влади. Східнослов'янські племена, союзи племен, племінні княжіння. Союз союзів племінних княжінь Середнього Подніпров'я під назвою «Русь» (VIII ст. н. е.).

Союз племінних княжінь під назвою «Руська земля» (поч. IX ст.) – попередник держави Київська Русь.

Причини утворення і розвиток Київської Русі (Русі-України, Київської держави). Формування її території. Теорії походження Київської Русі (автохтонна, норманська, хозарська, кельтська, сучасна та ін.).

Державний устрій. Ранньофеодальна монархічна форма правління. Принципи спадкування великого князівського престолу. Вищі органи влади: великий князь київський, рада при великому князеві (боярська рада). Удільні князі. З'їзди князів (снєми). Віче. Десятинна та двірцево-вотчинна системи управління. Місцеві органи управління: посадники, волостелі. Судові органи. Військо. Церковна організація.

Суспільний лад. Правовий статус населення Київської Русі. Сільська/територіальна громада – верв. Великі київські князі. Місцеві князі. Бояри. Духовенство. Міське населення. Смерди. Закупи. Рядовичі. Ізгої. Холопи.

Тема 4. Джерела права та система права Київської Русі (України-Русі) (IX ст. – середина XIII ст.).

Джерела права Київської Русі: звичаєве право; нормативні акти (закони, збірки законів «Руська Правда»); нормативні договори; канонічне право.

Договори Русі з Візантією, інші міжнародні договори. Церковні устави / статuti. Князівське законодавство: устави / статuti / та уроки. Візантійські пам'ятки права. «Руська правда» та її редакції. Формування правової системи. Рецепція римського приватного права.

Державне право Київської Русі. Характерні риси цивільного права у Київській Русі: право власності; зобов'язальне право; спадкове право; сімейне право.

Кримінальне право Київської Русі: поняття злочину; суб'єкти та об'єкти злочину; мета та види покарань.

Процесуальне право Київської Русі: історична форма процесу, стадії процесу, суб'єкти процесу, види доказів.

Тема 5. Галицько-Волинська держава і право (XI ст. – середина XIV ст.).

Особливості державно-правового розвитку українського народу в період політичної роздробленості. Піднесення економічного і політичного значення місцевих феодальних центрів. Київське князівство. Чернігівське та Сіверське князівства. Переяславське князівство. Галицьке князівство. Володимиро-

Волинське князівство. Утворення та розквіт Галицько-Волинського князівства як центру об'єднання земель південно-західної частини Київської Русі.

Суспільний лад. Князі. Бояри і боярська аристократія. Служили феодали. Духовенство. Смерди, міське населення. Холопи і челядь.

Державний устрій. Князь. Боярська рада. Князівські з'їзди (снеми). Віче. Прискорене переростання десяткової системи управління у двірсько-вотчинну. Двірський, канцлер, стольник, збройник, отроки, дитячі та ін. Місцеве управління. Тисяцькі та соцькі. Посадники, волостителі, старости та ін. Судова система. Військо. Церква.

Правова система. Джерела права. Звичаєве право. «Руська Правда». Князівське законодавство: князівські грамоти, заповіти, статuti, договори тощо. Грамота князя Івана Ростиславовича 1134 р. Рукописання (заповіт) князя Володимира Васильковича 1287 р. Статутна грамота князя Мстислава Даниловича 1289 р. Церковне законодавство.

Значення Галицько-Волинської держави як спадкоємниці державно-правової традиції Київської Русі.

Модуль II

Держава і право на території України з другої половини XIV ст. до 1917 р.

Розділ 3. Генеза держави і права на території України: польсько-литовська доба; боротьба окремих українських земель за самостійність (друга половина XIV ст. – середина XVII ст.).

Тема 6. Джерела і система права, правовий статус українських земель у складі іноземних держав.

Джерела і система права, правовий статус українських земель у складі Великого князівства Литовського, Королівства Польського та Речі Посполитої.

Приєднання українських земель до Великого князівства Литовського / створення Литовсько-Руської держави. Захоплення частини українських земель Королівством Польським. Люблінська унія 1569 р. і створення держави Речі Посполитої. Зміни в політично-правовому становищі українських земель.

Суспільний лад. Князі, магнати, бояри, шляхта. Духовенство. Міське населення. Селянство, його верстви і групи. Закріпачення селян.

Державний лад. Установлення нового адміністративно-територіального поділу. Ліквідація князівств і земель. Запровадження воєводств і повітів. Центральні і місцеві, органи влади і управління в українських землях. Судові органи.

Поняття та види джерел права. Звичаєве право як джерело права Великого князівства Литовського, Польського Королівства та Речі Посполитої. Королівські привілеї і статuti. Судебник 1468 р. Литовські статuti 1529 р., 1566 р., 1588 р. Сеймові конституції. Церковне право. Реституція правових збірників іноземних держав в систему права Речі Посполитої.

Характерні риси права. Магдебурзьке право. Розвиток цивільного права. Поняття та види права власності. Речове і зобов'язальне право. Сімейне право.

Право спадщини. Розвиток кримінального права та процесу. Поняття злочину і покарання за кримінальним правом Речі Посполитої. Види злочинів і покарань. Судоустрій. Порядок розгляду кримінальних справ у судах та виконання вироків. Копні суди.

Правовий статус інших українських земель у складі іноземних держав.

Територіальний устрій Галичини. Буковина у складі князівства Молдавія і Османської імперії. Закарпаття у складі Угорського королівства. Чернігово-Сіверщина у складі Великого князівства Московського.

Правовий статус Північного Причорномор'я. Кримське ханство як самостійне державне утворення і васал Османської імперії: суспільний устрій та державний лад, характерні риси права.

Розділ 4. Генеза держави і права на території України: Запорозька Січ та Гетьманщина

Тема 7. Запорозька Січ, її військово-адміністративний устрій та право.

Українська колонізація Подніпров'я і Запоріжжя. Причини та умови виникнення українського козацтва. Козацтво як явище світової історії.

Поява першій січей. Запорозька Січ – державно-політичне утворення українського народу. Соціальні джерела та засади формування Запорозької Січі. Соціальний склад і правове становище січового козацтва. Запорозька Січ як центр народного невдоволення, боротьби проти соціального, національного та релігійного гноблення. Адміністративно-територіальний поділ Запорозької Січі: кіш, курені, паланки. Категорії населення Запорозької Січі. Козацька символіка (клейноди).

Система органів військово-адміністративної влади. Військова (Загальна) рада. **Кошовий отаман**. Генеральна старшина (військові начальники). Кошовий отаман. Військовий суддя. Військовий осавул. Військовий писар. Курінні отамани. Військові службовці: підписар, булавничий, хорунжий, бунчужний, довбиш, пушкар, канцеляристи та ін. Старшина похідна та паланкова. Державно-правовий статус реєстрового козацтва у Речі Посполитій.

Правова система Запорозької Січі. Джерела права. Звичаєве козацьке право. Церковне право. Рішення військових рад, кошового отамана, старшини. Особливості застосування гетьманських універсалів, царських грамот, універсалів польських королів як джерел права Запорозької Січі.

Характерні риси права. Поняття і види злочинів на Січі. Система покарань. Суд. Особливості судового процесу.

Тема 8. Українська держава і право в роки національно-визвольної війни українського народу (1648 р. – перша половина 1660-х рр.).

Соціально-економічне та політичне становище України напередодні і в ході національно-визвольної війни. Причини і характер національно-визвольної війни. Хід основних подій.

Формування української національної держави – Війська Запорозького (Гетьманщини).

Державний устрій. Ліквідація польської адміністративно-політичної системи управління. Новий адміністративно-територіальний поділ. Вищі органи влади й управління. Загальновійськова козацька Рада. Рада Генеральної старшини. Гетьман. Генеральний уряд. Полковники і полкові уряди. Сотники і сотенні уряди. Курінні отамани. Військові канцеляристи. Городові отамани.

Суспільний лад. Зміни у суспільних відносинах. Ліквідація польського магнатського землеволодіння. Зміцнення українського старшинського, шляхетського та церковного землеволодіння. Особливості соціально-економічного розвитку Лівобережної України. Міщани, селяни-посполиті, їх соціально-правовий статус. Духовенство.

Джерела права: звичаєве право, Характерні риси звичаєвого козацького права, міжнародні угоди, нормативні акти (універсали), канонічне право, правова думка (Б. Хмельницький, А. Кисіль). Зборівська угода 1649 р., Білоцерківський договір 1651 р., угоди Війська Запорозького із Річчю Посполитою. Переяславська рада 8 січня 1654 р. Державно-правовий статус України Гетьманщини за Березневими статтями 1654 р. і царськими жалуваними грамотами від 27 березня та 12 квітня 1654 р.

Основні зміни у праві в українських землях періоду національно-визвольної війни: цивільне право (право власності на землю); кримінальне право (державні, військові злочини); процесуальне право (судочинство).

Міжнародно-правовий статус України у середині XVII ст.: правовідносини з Річчю Посполитою, Османською імперією, князівством Молдавія, Кримським ханством, Швецією, Московським царством та ін.

Наслідки формування української національної держави за Б. Хмельницького.

Тема 9. Українська державність і право за часів «руїни» та відновлення автономії Війська Запорозького (друга половина 1660-х рр. – середина XVIII ст.).

Державний лад. «Руїна» та її державно-правові наслідки. Гетьмани і гетьманські конституції. Полкові, сотенні та курінні органи управління. Обмеження автономних прав України. Органи самодержавного управління Україною – Гетьманщиною: Посольський приказ, Малоросійський приказ 1663 р., Колегія іноземних справ, Сенат, Перша Малоросійська колегія (1722-1724 рр.), Правління гетьманського уряду (1734-1750 рр.).

Суспільний устрій. Правовий статус населення Лівобережної України. Правовий статус населення Правобережної України. Селяни. Міщани. Бунчукове та значкове військові товариства. Українська родова шляхта. Поступове відновлення панщини.

Джерела права. Зростання ролі українського права. Звичаєве право. Нормативно-правові акти гетьманської влади: гетьманські універсали, ордери, інструкції, листи, декрети, грамоти. Договірні статті. Віленський договір (1656 р.), Гадяцький договір І. Виговського (1658 р.), Андрусівське перемир'я (1667 р.),

Вічний мир (1686 р.), Константинопольський мирний договір з Туреччиною (1710 р.). Роль гетьмана І. Мазепи в боротьбі за незалежну соборну Україну. Шведсько-українська угода (1708 р.). Значення Полтавської битви 1709 р. для української державності.

«Договори і Постановлення Прав і вольностей Війська Запорозького» (Конституція Пилипа Орлика) 1710 р. – закономірний результат розвитку державно-правової думки українського народу. Умови та причини прийняття. Структура та основний зміст. Форма правління. Розподіл влади за гілками, їх взаємодія, склад, порядок формування, владні повноваження. Значення для української державності та права. Світове значення для розвитку політико-правової думки.

Джерела польсько-литовського походження. Збірники магдебурзького права. Збірники церковного права. Царське законодавство та його поширення в українських землях. Кодифікація українського права. «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.). «Суд і розправа в правах малоросійських» Ф. Чуйкевича (1750 р.).

Характерні риси права. Право власності. Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне право. Право успадкування за заповітом та за законом. Кримінальне право. Види злочинів і система покарань. Зміни у процесуальному праві. Обвинувально-змагальний та слідчий (інквізиційний) форми процесу.

Розділ 5. Генеза держави і права на території України: доба імперіалізму

Тема 10. Державність і право в українських землях у складі Російської імперії (друга половина XVIII ст. – початок XX ст.).

Державність і право в українських землях в умовах колонізаторської політики російського царизму (друга половина XVIII ст. – перша половина XIX ст.).

Входження українських земель до складу іноземних держав. Суспільний лад. Правове становище соціальних груп. Посилення кріпосного гніту. Зрівняння в правах козацької старшини з російським дворянством.

Подальший наступ Російської імперії на автономію України.

Державний лад. Організація судів. Відновлення гетьманства. Судова реформа 1760-1763 рр. Остаточне скасування гетьманської влади у 1764 р.

Поділи Речі Посполитої та входження Правобережної України і Західної Волині до складу Російської імперії. Анексія Російською імперією Північного Причорномор'я та Криму. Буковина та Закарпаття під австрійським пануванням.

Запровадження посади генерал-губернатора. Друга Малоросійська колегія (1764-1786 рр.). Ліквідація козацьких полків на Слобідській Україні та Лівобережжі (1765-1783 рр.), Запорозької Січі та її паланок (1775 р.). Заснування Задунайської Січі (1775-1828 рр.). Поширення загальноросійської системи управління. Введення у 1782-1785 рр. губернського поділу відповідно до російського «Учреждения о губерніях» (1775 р.). Організація судів. Судова реформа (1760-1763 рр.)

Джерела права. Книга «Статут та інші права малоросійські» В. Кондратьєва (1764 р.). «Екстракт малоросійських прав» (1767 р.). «Екстракт із указів, інструкцій і настанов... Сенату» (1786 р.).

Характерні риси права. Речове право. Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне право. Право спадщини. Види злочинів і покарань. Процесуальне право.

Державний лад і право в українських землях у складі Російської імперії (друга половина XIX ст. – початок XX ст.).

Суспільний лад. Майнове розшарування населення. Дворянство, духовенство, купецтво, особисте і потомствене дворянство. Промисловий переворот і початок трудових відносин. Селянська реформа 1861 р. в українських землях.

Основні напрями розвитку державно-правової системи Російської імперії, особливості її функціонування в українських губерніях.

Система самодержавних органів управління в Україні. Реформи в галузі державного будівництва і особливості їх проведення в Україні. Земська реформа 1864 р. Міська реформа 1870 р. Військова реформа. Поліцейська реформа. Судова реформа 1864 р. Контрреформи 1880 – 90-х рр.

Соціально-економічні зміни. Революція 1905-1907 рр. Режим військового стану в українських землях. Розвиток джерел права. Правова думка (програми політичних партій).

Характерні риси державного (конституційного) права Російської імперії на початку XX ст.: Маніфест 17 жовтня 1905 р., основні державні закони Російської імперії 1906 р.; правовий стан населення; виборче право; центральні та місцеві органи влади; органи самоврядування, запровадження земств на Правобережній Україні.

Основні зміни в праві українських земель у складі Російської імперії в умовах Першої світової війни: мілітаризація державного апарату. Особливі наради, Союз міст, Земський союз, «Земгор», воєнно-промислові комітети.

Характерні риси права. Цивільне, адміністративне, фінансове, трудове, кримінальне та кримінально-процесуальне право Російської імперії воєнної доби.

Тема 11. Державно-правовий устрій в західноукраїнських землях у складі Австрійської та Австро-Угорської монархій (кінець XVIII ст. – початок XX ст.).

Державно-правовий статус українських земель у складі Австрійської імперії: правовий статус населення; форми державного устрою та правління; судоустрій. Характерні риси права.

Адміністративно-територіальний поділ українських земель. Органи влади й управління. Конституція 1848 р. Зміни в політико-правовому становищі українських земель. Головна Руська Рада.

Політико-правове становище українських земель у складі Австро-Угорської імперії. Суспільний лад. Магнати, шляхта, духовенство. Селянство. Скасування кріпосного права. Міське населення.

Дуалістична Австро-Угорська монархія. Конституція 1867 р. Крайові сейми Галичини та Буковини. Повітові, міські, сільські органи самоврядування. Повітові громади (гміни), повітові ради та старости. Статути Львова та Чернівців.

Правова система. Джерела права. Характеристика галузей права. Практика апробації австрійського законодавства у Галичині. Дія австрійського законодавства на території Галичини та Буковини: Цивільний кодекс 1811 р.; Цивільно-процесуальний кодекс 1796 р. та 1895 р.; Кримінальний кодекс 1803 р. та 1852 р.; Кримінально-процесуальний кодекс 1853 р. і 1873 р.

Суди в західноукраїнських землях. Правоохоронні органи. Адвокатура.

Модуль III

Держава і право на території України від 1917 р. – до сьогодні

Розділ 6. Генеза держави і права на території України: українська національно-демократична революція (1917-1920-ті рр.)

Тема 12. Відродження української національної державності в період 1917 – 1920-х рр.

Держава і право в Україні доби Української Центральної Ради (УЦР) («Перша УНР»). Утвердження УЦР як легітимного органу політичного представництва українського народу. Проголошення Української народної Республіки (УНР). Органи центральної влади та управління. Мала Рада, Генеральний секретаріат. Організація місцевої влади й самоврядування: губернські та повітові ради, волосні й сільські народні управи. Судова система. Правоохоронні органи. Військове будівництво. Особливості законодавчого процесу. Універсали УЦР. Конституційне законодавство. «Закони про тимчасовий устрій України» (29 квітня 1918 р.). Формування галузевого законодавства.

Держава і право в Україні доби Гетьманату гетьмана П. Скоропадського («Українська держава»). Проголошення «Української держави». Органи центральної влади та управління. Організація місцевої влади й самоврядування. Судова система. Правоохоронні органи. Військове будівництво. Законодавчі акти Гетьманату. Конституційне законодавство. Формування галузевого законодавства. Падіння Гетьманату П. Скоропадського.

Держава і право Української Народної Республіки доби «Директорії» (Друга УНР»). Утворення та органи влади Директорії. Особливості державотворення в Україні періоду Директорії УНР. Органи центральної влади та управління. Трудовий конгрес. Організація місцевої влади й самоврядування. Судова система. Правоохоронні органи. Військове будівництво. Відновлення законів УНР. Конституційне законодавство. Формування галузевого законодавства.

Тема 13. Виникнення і діяльність Західноукраїнської Народної Республіки (1918 – 1920-ті рр.)

Українська Національна Рада: функції, склад. Відозви Української Національної Ради від 1 листопада 1918 р. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Правовий статус населення ЗУНР.

Організація і структура державного апарату. Центральні й місцеві органи державної влади й управління. Національна рада. Президент. Державний

секретаріат. Реорганізація армії. Правовий статус Української Галицької Армії (УГА). Органи охорони порядку.

Судова система. Передвступний договір із Директорією УНР від 14 грудня 1918 р. Акт проголошення соборності України 22 січня 1919 р. Закон про скликання Сейму ЗУНР як гарантія забезпечення рівності національних меншин в ЗУНР. Законодавство ЗУНР. Судочинство. Адвокатура. Нотаріат.

Падіння ЗУНР. Причини поразки української національно-визвольної боротьби за державну незалежність.

Паризька конференція та її наслідки для української державності. Уроки національної державності 1917-1923 рр. для українського державотворення.

Розділ 7. Генеза держави і права на території України: радянська доба; боротьба західноукраїнських земель за державність

Тема 14. Державність і право на території України під владою більшовицьких Рад (1917 – 1920-ті рр.). Становлення радянської державності і права.

Виникнення Рад робітничих, селянських і солдатських депутатів як органів керівництва революційним рухом. Спроби більшовиків легітимно усунути УЦР.

I Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих і солдатських депутатів. Проголошення України республікою Рад (12 грудня 1917 р.). Обрання Центрального Виконавчого Комітету (ЦВК). Утворення тимчасового робітничо-селянського радянського уряду України – Народного Секретаріату (з 29 січня 1919 р. – Ради Народних Комісарів). Місцеві ради.

II Всеукраїнський з'їзд Рад (березень 1918 р.), його рішення. Надзвичайні органи радянської влади: Повстанбюро, Центральний військово-революційний комітет (ЦВРК), революційні та військово-революційні комітети (ревкоми, військревкоми). Створення Тимчасового робітничо-селянського уряду України (28 листопада 1918 р.). Декрет уряду «Про організацію влади на місцях». Вибори до місцевих рад.

III Всеукраїнський з'їзд Рад (березень 1919 р.). Створення Ради оборони УСРР, місцевих комітетів оборони, Всеукраїнського революційного комітету та ревкомів на місцях. Комбіди (комітети бідноти) – надзвичайні органи влади на селі. Відновлення ВУЦВК і Ради Народних Комісарів (Раднаркому) (лютий 1920 р.). Вибори до місцевих рад лютий-квітень 1920 р.).

IV Всеукраїнський з'їзд Рад. Створення та функції комнезамів (комітетів незаможних селян). Розвиток зв'язків Української соціалістичної радянської республіки (УСРР) із Російською соціалістичною федеративною радянською республікою (РСФРР) та іншими радянськими республіками. Органи управління народним господарством.

Спроби місцевих рад створити власні суди. Постанова Народного секретаріату від 4 січня 1918 р. «Про введення Народного суду». Декрет про суд Раднаркому УСРР від 19 лютого 1919 р. Положення про революційні трибунали від 23 січня 1918 р. Тимчасове положення про народні суди та революційні

трибунали від 20 лютого 1919 р. Положення Раднаркому про народний суд від 26 жовтня 1920 р. Інструкція Нарком'юсту «Про судочинство» від 3 червня 1919 р.

Всеукраїнська надзвичайна комісія для боротьби з контрреволюцією. Позасудові репресії. Створення радянської міліції. Становлення радянського права. Конституція УСРР (1919 р.). Офіційне проголошення Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР). Поширення на територію України декретів і розпоряджень робітничо-селянського уряду РСФРР. Декрети про націоналізацію підприємств, банків. Застосування адміністративно-правових актів в управлінні державною власністю. Закон про землю від 5 лютого 1920 р. Хлібна і продовольча розкладка. Декрети від 20 лютого 1920 р. про цивільний шлюб і свободу розлучень. Риси трудового права. Риси кримінально- та цивільно-процесуального права.

Тема 15. Початок панування радянської державності і права на території України (1921 р. – початок 1929 р.). Українські землі в складі Союзу Радянських соціалістичних Республік.

Перехід до нової економічної політики. Постанова ВУЦВК від 27 березня 1921 р. «Про заміну продовольчої розкладки натуральним податком». Договірні відносини між УСРР і РСФРР. Правове оформлення Союзу Радянських соціалістичних Республік (СРСР). Державно-правове становище УСРР за договором про утворення СРСР (грудень 1922 р.) і Конституцією СРСР (1924 р.).

Перебудова державного апарату УСРР у зв'язку з утворенням СРСР. Всеукраїнський з'їзд Рад як верховний орган державної влади УСРР. Державний статус ВУЦВК за Положенням про ВУЦВК від 12 жовтня 1924 р. Компетенція Президії ВУЦВК. Склад і повноваження уряду за «Положенням про Раднарком УСРР» від 12 жовтня 1924 р.

Зміни в системі органів галузевого управління (загальносоюзні, об'єднані та республіканські наркомати). Загальне положення про народні комісаріати УСРР від 12 жовтня 1924 р. Українізація державного і господарського апарату. Адміністративно-територіальна реформа. Проголошення Молдавської АСРР у складі УСРР. Запровадження триступеневої (округ – район – сільрада) системи управління. Положення про місцеві (окружні, районні) з'їзди Рад і виконкоми; сільські, міські і селищні Ради. Національні адміністративно-територіальні одиниці. Перетворення комнезамів на добровільні громадські організації.

Судова система за Положеннями про судоустрій (1922 р., 1925 р., 1929 р.). Порядок утворення, склад та юрисдикція народних судів, окружних судів, Головного суду АМСРР, Верховного Суду УСРР. Дисциплінарні суди. Громадські суди, примиренські камери. Прокуратура: структура та функції. Адвокатура. Структура, функції ОДПУ, ДПК при РНК УСРР та посилення репресивно-каральної спрямованості цих органів.

Кодифікація законодавства. Посилення ролі загальносоюзного законодавчого регулювання. Зміни й доповнення до Конституції УСРР (1925 р.). Конституція УСРР (1929 р.). Позбавлення та обмеження виборчих прав. Риси цивільно-правового регулювання. Цивільний кодекс (1922 р.). Регуляція права власності. Договірне право. Риси шлюбно-сімейного права. Кодекс законів про родину,

опіку, шлюб і про акти громадянського стану (1926 р.). Земельний кодекс (1922 р.) і зміни до нього (1927 р., 1928 р.). Закон про ліси (1923 р.). Кодекс законів про працю (1922 р.). Кодекс законів про народну освіту (1922 р.). Адміністративний кодекс (1927 р.). Кримінальний кодекс (1922 р.). Демократизація кримінального процесу за кримінально-процесуальним кодексом (1922 р.). Тенденція до посилення відповідальності. Кримінальний кодекс (1927 р.). Посилення силового тиску держави за кримінально-процесуальним кодексом (1927 р.). Цивільний процесуальний кодекс (1924 р. і 1929 р.). Виправно-трудова кодекс (1925 р.).

Тема 16. Держава і право УСРР в період тоталітарно-репресивного режиму (1929-1939 рр.).

Деформація державно-політичної системи. Посилення партійно-апаратної диктатури в усіх галузях державного, господарського і соціально-культурного будівництва. Ліквідація правових основ багатокласової економіки. Зміни в органах центральної влади згідно з Конституцією Української радянської соціалістичної республіки (УРСР) від 30 січня 1937 р. Верховна Рада УСРР, її Президія. Раднарком УСРР. Посилення ролі загальносоюзних органів управління. Зрощування партійного й адміністративного апарату. Перебудова місцевих органів влади. Посилення ролі сільських рад і комнезамів у період колективізації. Адміністративно-територіальна реформа (центр – область – район). Реорганізація районних і міських рад. Посилення ролі виконавчих структур у місцевих радах. Народні суди – основна ланка судової системи. Підвищення ролі обласних судів за постановою ВУЦВК і Раднаркому УСРР від 20 червня 1934 р. Верховний Суд УСРР. Створення загальносоюзної централізованої системи прокурорських органів. Ліквідація НКВС УСРР (1930 р.) та утворення загальносоюзного НКВС (1934 р.). Заміна судового розгляду кримінальних справ адміністративними рішеннями. «Особлива нарада» НКВС, «трійки» та «двійки» на місцях. Застосування незаконних методів слідства, проведення масових репресій.

Тенденції розвитку правової системи. Перевага загальносоюзного законодавства над республіканським. Джерела права. Конституція (Основний закон) (УРСР) (30 січня 1937 р.).

Особливості цивільно-правового регулювання. Придушення приватногосподарської діяльності. Зміни у трудовому законодавстві. Репресивно-правове забезпечення насильницької колективізації. Правове регулювання діяльності колгоспів. Посилення кримінальної репресії. Зміни й доповнення до Кримінального кодексу УСРР на підставі загальносоюзних законів і постанов («Про охорону майна державних підприємств колгоспів та кооперації і зміцнення суспільної (соціалістичної) власності» від 7 серпня 1932 р., «Про кримінальну відповідальність за зраду Батьківщині» від 8 червня 1934 р. та ін.). Зміни в кримінально-процесуальному законодавстві. Надзвичайний порядок судочинства у справах про терористичні акти, контрреволюційне шкідництво й диверсії за постановою ЦВК СРСР від 1 грудня 1934 р.

Тема 17. Політико-правовий статус західноукраїнських земель (Галичина, Північна Буковина, Бессарабія та Закарпаття) у 1921-1939 рр.

Політико-правове становище Галичини у складі Польщі. Програма польського уряду по відношенню до українців Волині і Галичини (1923-1926 рр.). Політика «прометеїзму» Ю. Пілсудського. Політика «пацифікації». Організація українських націоналістів (ОУН): програмові постанови, устрій.

Суспільно-політичний устрій і право Північної Буковини та Бессарабії у складі Румунії. Воєнний стан (1918-1928 рр.). Період лібералізації (1928-1938 рр.). Диктатура Й. Антонеску в Румунії. Спроби румунізації українського населення.

Статус Закарпаття у складі Чехословаччини.

Боротьба політичних партій у Західній Україні за українську державність: програмні положення, статuti, мета, результат.

Мюнхенська змова. Автономія Карпатської України (Підкарпатська Русь). Проголошення незалежності Карпатської України, її державно-правовий устрій. Окупація Карпатської України Угорщиною.

Західноукраїнські землі в період загострення міжнародних відносин.

Тема 18. Держава і право УРСР в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.).

Радянсько-німецький пакт про ненапад і таємний протокол Молотова – Ріббентропа (23 серпня 1939 р.) про розподіл сфер впливу в Європі. Введення військ Червоної Армії у Західну Волинь і Східну Галичину (17 вересня 1939 р.). Народні збори Західної України та їхні акти. Закони Верховної Ради СРСР (1 листопада 1939 р.) та Верховної Ради УРСР (15 листопада 1939 р.) про прийняття Західної України до складу УРСР. Нота уряду СРСР від 28 червня 1940 р. та введення радянських військ у Північну Буковину і Бессарабію. Закон Верховної Ради СРСР (2 серпня 1940 р.) про включення Північної Буковини і Хотинського, Аккерманського та Ізмаїльського повітів Бессарабії до складу УРСР. Новий адміністративно-територіальний поділ, державне будівництво та масові репресії у західних областях УРСР.

Початок радянсько-нацистської війни (22 червня 1941 р.). Перебудова державного механізму УРСР на початку війни. Надзвичайні органи влади та управління. Державний Комітет Оборони (ДКО). Ставка Верховного головнокомандування. Правовий режим воєнного стану і стану облоги. Діяльність місцевих органів влади й управління в період війни. Реорганізація органів суду і прокуратури. Розширення юрисдикції військових трибуналів. Об'єднання наркоматів внутрішніх справ і державної безпеки, розширення їхніх повноважень і посилення репресивно-каральної спрямованості.

Встановлення окупаційного режиму та розчленування загарбниками території України: нацистський «новий порядок» та юридичні наслідки його дії на українській території.

Радянський та національний рухи опору. Спроби відродження української національної державності. Діяльність батальйонів «Роланд» та «Нахтігаль». Акт відновлення Української держави (30 червня 1941 р.): зміст, значення. Початок

формування українських органів влади (уряд, парламент, армія). Українська головна визвольна рада (УГВР). Діяльність Української повстанської армії (УПА).

Відновлення радянської влади в Україні. Розширення прав республіки у сферах міжнародних відносин та оборони.

Особливості правової системи УРСР в умовах війни. Зміни у цивільно-правовій регуляції відносин власності, спадкування, житлокористування. Правове забезпечення зміцнення сім'ї, охорони материнства, дитинства. Правовий режим трудових мобілізацій і трудових повинностей. Збільшення робочого часу. Працевлаштування та побутове забезпечення інвалідів війни. Колгоспне законодавство воєнного часу. Зміни у кримінальному праві. Відповідальність за скоєння воєнних злочинів. Особливості процесуального права воєнного часу.

Тема 19. Держава і право УРСР у повоєнні роки та в період «десталінізації» (1945 – перша половина 1960-х рр.).

Повоєнний сталінський режим. Відбудова народного господарства. Членство УРСР в ООН і розширення міжнародних зв'язків. Ліквідація надзвичайних органів влади й управління.

Відновлення конституційних органів влади. Найвищі органи державної влади УРСР. Вибори до Верховної Ради УРСР (ВР УРСР) та місцевих органів влади й управління. Законотворча діяльність ВР УРСР у повоєнні роки. Правові засади діяльності голів та депутатів, регламентація їхньої роботи у ВР УРСР. Робота постійних і тимчасових комісій ВР УРСР.

Органи державного управління УРСР. Перетворення Ради Народних Комісарів на Раду Міністрів УРСР і Народних Комісаріатів УРСР на Міністерства УРСР (25 березня 1946 р.). Діяльність союзно-республіканських та республіканських міністерств. Державні комітети. Республіканські об'єднання і управління.

Місцеві органи державної влади і управління. Діяльність обласних, окружних, районних, міських, сільських і селищних Рад депутатів трудящих УРСР та їх виконавчих комітетів.

Закріплення в законодавстві державної символіки УРСР: герб (Указ від 21 листопада 1949 р.), гімн (Указ від 21 листопада 1949 р.), прапор (Указ від 3 травня 1956 р.).

«Десталінізація». Спроби вдосконалити управління народним господарством. Раднаргоспи. «Відлига».

Правові засади входження Кримської області до складу УРСР. Розширення компетенції республіканських органів управління. Об'єднання усіх українських земель у складі УРСР.

Повоєнні зміни в законодавстві. Початок кодифікації загальносоюзного та республіканського законодавства. Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік в ієрархії норм радянського права.

Зміни у цивільно-правовому регулюванні. Цивільний кодекс УРСР (1963 р.). Цивільний процесуальний кодекс УРСР (1963 р.). Кодекс про шлюб і сім'ю УРСР (1969 р.).

Законодавство про працю. Закон про державні пенсії (1956 р.). Кодекс законів про працю УРСР (1971 р.). Усунення обмежень воєнної доби у трудовому праві. Новий порядок вирішення трудових спорів.

Правове регулювання колгоспного будівництва. Обмеження розвитку індивідуальних господарств.

Адміністративна відповідальність. Охорона громадського порядку в УРСР.

Природно-ресурсне законодавство. Земельний кодекс УРСР 1970 р. Водний кодекс УРСР 1972 р. Законодавство СРСР про надра, лісове господарство, про охорону атмосферного повітря, про охорону та використання тваринного світу.

Зміни у кримінальному праві. Нові форми державних злочинів. Розширення демократичних засад кримінального права. Кримінальний кодекс УРСР 1960 р. Скасування особливого процесуального порядку провадження слідства і судового розгляду. Процес реабілітації невинно засуджених під час масових репресій. Кримінально-процесуальний кодекс УРСР (1960 р.). Комісії у справах неповнолітніх. Положення про попереднє взяття під варту 1969 р. Виправно-трудоий кодекс УРСР (1970 р.).

Реорганізація судової системи. Закон про судоустрій УРСР (1960 р.). Інститут народних засідателів. Товариські суди. Перебудова правоохоронних органів. Положення про прокурорський нагляд у СРСР (24 травня 1955 р.). КДБ при Раді Міністрів СРСР та його органи в Україні. Реорганізація органів внутрішніх справ. Народні дружини. Положення про адвокатуру УРСР (25 вересня 1962 р.).

Зовнішньополітичні зносини УРСР: ратифікація міжнародних договорів, конвенцій, угод, статутів.

Тема 20. Розвиток правової та судової систем УРСР у період «застою» (середина 1960-х – середина 1980-х рр.).

Авторитарна командно-адміністративна система управління та її вплив на суспільно-політичне життя. Конституція СРСР 1977 р. і Конституція УРСР 1978 р.

Правові основи та діяльність вищих органів влади та управління (Верховна Рада УРСР, Президія ВР УРСР, Рада Міністрів УРСР). Розширення повноважень ВР УРСР згідно з Конституцією 1978 р. Характеристика прав і обов'язків Президії ВР. Регламентація режиму роботи ВР УРСР.

Закон «Про Раду Міністрів Української РСР» від 19 грудня 1978 р. Місцеві органи влади.

Зміни й доповнення у законодавстві, яке регулювало організацію й діяльність місцевих рад.

Судова система УРСР. Закони 1981 р. про судоустрій УРСР, про вибори районних (міських) народних суддів УРСР, про порядок відкликання народних суддів і народних засідателів районних (міських) народних судів УРСР. Реорганізація органів державного арбітражу. Закон СРСР «Про державний арбітраж СРСР» від 30 листопада 1979 р. Закон СРСР «Про прокуратуру СРСР» від 30 листопада 1979 р.

Удосконалення організації та діяльності органів внутрішніх справ. Закон СРСР «Про адвокатуру СРСР» від 30 листопада 1979 р. Положення про адвокатуру УРСР від 1 жовтня 1980 р. Нотаріат.

Принципи пріоритету держави над особистістю, переважання централістських настанов у законотворчості. Удосконалення кодифікації законодавства на союзному та республіканському рівнях. Видання Зводу законів СРСР і зводів законів союзних республік. Підготовка і видання Зводу законів УРСР.

Розвиток адміністративного законодавства. Кодекс УРСР про адміністративні правопорушення 1984 р. Цивільне і господарське законодавство. Житловий кодекс УРСР 1983 р. Зміст права на працю за Конституцією УРСР 1978 р. Законодавство УРСР про надра, лісове господарство, про охорону атмосферного повітря, про охорону та використання тваринного світу. Зміни у кримінальному законодавстві. Процесуальне законодавство. Розширення участі захисника у кримінальному процесі. Принципи процесуального права згідно з Конституцією УРСР 1978 р.

Тема 21. Держава і право УРСР в період «перебудови» (1985-1991 рр.). Розпад СРСР.

Причини змін у внутрішній і зовнішній політиці СРСР. Реформування політичної системи. Демократизація суспільно-політичного життя. З'їзди народних депутатів СРСР. Зміни й доповнення до Конституції СРСР у зв'язку з удосконаленням системи державного управління.

Зміни в статусі УРСР як союзної республіки. Закон СРСР «Про розмежування повноважень між Союзом РСР і суб'єктами федерації» від 26 квітня 1990 р. Закон УРСР «Про зміни й доповнення Конституції (Основного закону) УРСР» від 27 жовтня 1989 р.

Демократизація виборчої системи. Діяльність Верховної Ради УРСР (1990-1991 р.) у парламентському режимі. Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. Закон УРСР «Про економічну самостійність Української РСР» від 3 серпня 1990 р. Закон «Про зміни й доповнення Конституції (Основного закону) УРСР» від 24 жовтня 1990 р. Розмежування повноважень між представницькими, виконавчими та судовими органами. Зміни в структурі вищої виконавчої влади. Запровадження поста Президента Української РСР. Створення Кримської Автономної Республіки. Закон від 7 грудня 1990 р. «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування».

«Деїдеологізація» суспільно-політичного життя. Масові страйки, «революція на граніті». Референдум 17 березня 1991 р. Новоогарьовський процес. Державний комітет з надзвичайного стану (ДКНС).

Розпад СРСР. Соціально-економічні та політичні передумови розпаду СРСР. Правове оформлення розпаду СРСР. Акт проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.).

Правове забезпечення переходу економіки на ринкові відносини. Закони УРСР «Про власність» від 7 лютого 1991 р., «Про підприємства в Україні» від 27

березня 1991 р. Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про землю від 1990 р.

Реформування трудового законодавства. Зміни в інституті трудового договору. Спроби реформування законодавства, яке регулювало соціально-культурну сферу. Закони УРСР «Про мови в Українській РСР» від 28 жовтня 1989 р., «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 р.

Зміни й доповнення у кримінальному законодавстві. Декларація Верховної Ради СРСР від 14 листопада 1989 р. «Про визнання незаконними і злочинними репресивних актів проти народів, яких було піддано насильницькому переселенню, і забезпечення їхніх прав». Закон УРСР «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» від 17 квітня 1991 р.

Зміни в судовій системі. Процесуальне законодавство. Закон СРСР «Про порядок оскарження в суді неправомірних дій службових осіб, які обмежують права громадян» від 30 червня 1987 р.

Розділ 8. Розбудова Української держави та становлення національного права на межі століть: проблеми та перспективи

Тема 22. Розбудова незалежної України та становлення національного права.

Конституційно-правове та міжнародно-правове забезпечення розбудови незалежної України.

Конституційний процес у незалежній Україні. Конституційний договір 1995 р. Розроблення, прийняття та значення Конституції України від 28 червня 1996 р. Органи державної влади.

Українська державна символіка. Державна мова.

Джерела національного права незалежної України. «Поліджерельність» права.

Тенденції розвитку правової системи України після проголошення державної незалежності у 1991 р. Демократизація діяльності державно-владних інституцій. Напрями розвитку національної правової системи України: цивільне, земельне, кримінальне, процесуальне право; генеза нових галузей права (господарське, муніципальне, аграрне, космічне право).

Політична криза 2004 р. Конституційна реформа 2004 р. Трансформація форми державного правління в Україні від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської республіки. Відміна конституційної реформи 2004 р. Конституційним Судом України. Повернення до президентсько-парламентської форми правління.

«Помаранчева революція» 2004 р.: причини і наслідки. Євроінтеграційна стратегія України.

«Революція гідності» (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.): причини і наслідки.

Правовий статус Автономної Республіки Крим (АРК). Анексія Кримського півострова Російською Федерацією (2014 р.), збройна агресія на сході України.

Становлення національної правоохоронної та правозахисної системи України. Заснування національних органів охорони громадського порядку.

Органи прокуратури, державної безпеки, податкові органи, адвокатура, органи юстиції, нотаріальні органи України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (нормативно-правове забезпечення; особливості діяльності). Організаційно-правові засади становлення системи внутрішніх органів України; завдання та напрями її реформування.

Рекомендовані джерела інформації:

Нормативно-правові акти:

Конституція України

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 245к/96-ВР із змінами, внесеними згідно Закону України № 1401-VIII від 2 червня 2016 року // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 28. – Ст. 532 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

Парламентські декларації

2. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року № 1427-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 502 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>

3. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року № 55-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-12>

Нормативно-правові акти передконституційного та конституційного регулювання

4. I Універсал Української Центральної Ради до українського народу, на Україні й поза Україною суцього (від 10 червня 1917 р.). – К., 1917. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://static.rada.gov.ua/site/const/universal-1.html>

5. II Універсал Української Центральної Ради (від 3 липня 1917 р.). – К., 1917. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://static.rada.gov.ua/site/const/universal-2.html>

6. III Універсал Української Центральної Ради (від 7 (20) листопада 1917 р.). – К., 1917. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://static.rada.gov.ua/site/const/universal-3.html>

7. IV Універсал Української Центральної Ради (від 9 січня 1918 р.). – К., 1918. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://static.rada.gov.ua/site/const/universal-4.html>

8. Грамота до всього українського народу від 29 квітня 1918 р. Державний Вістник. – 1918, 16 травня. – N 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0003300-18>

9. Конституция (Основной Закон) Украинской Советской Социалистической Республики [Текст] : с изм. и доп., внес. Законом УССР от 27 окт. 1989 г. на десятой сес. Верховного Совета УССР одиннадцатого созыва. – К. : Политиздат Украины, 1989. – 59 с.

10. Конституційний Договір між Верховною Радою України і Президентом України «Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України» від 8 червня 1995 р. // Урядовий кур'єр. – 1995. – 10 червня. – С. 5-6; Голос України. – 1995. – 10 червня.

11. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки 1937 р. [Текст] : із змінами і доповненнями, прийнятими на 3 і 4 сесіях Верховної Ради УРСР четвертого скликання. – К. : Вид.-во Верховної Ради УРСР.

– 1957. – 58 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/001_001

12. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки [Текст] : прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання 20 квітня 1978 р. / УРСР. Конституція. – К. : Політвидав України, 1986. – 46 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/888-09/ed19780420>

13. Конституція Української Соціалістичної Радянської Республіки 1919 р. – К., 1919. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/CONST28.html

14. Конституція Української Соціалістичної Радянської Республіки 1929 р. – Харків, 1929. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://static.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1929.html>

15. Конституція (Основний закон) України [Текст] : проект Конгресу Українських Націоналістів / Конгрес Українських Націоналістів. – К. : [б.в.], 1994. – 48 с.

16. Конституція України (Української Народної Республіки або Народної Республіки України) [Текст] : альтернативний варіант: Проект. – К. : [б.в.], 1996. – 39 с.

17. Конституція Української Гетьманської Держави [Текст]. – Львів : Право ; К. : [б.в.], 1997. – 159 с.

18. Основний Закон «Самостійної України» спілки народу українського, 1905 р. (Проект утворений групою членів Української Народної Партії, УНП). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/asambleya/osnovny_zakon_samostiynoi_ukrainy_1905.php

19. Пакти і Конституції Української козацької держави [Текст] : до 300-річчя укладення / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Держ. арх. служба України, Центр. держ. іст. арх., м. Київ ; [відп. ред. В. А. Смолій ; упоряд.: М. С. Трофимук, Т. В. Чухліб]. – Вид. факс. – Л. : Світ, 2011. – 440 с.

20. Про тимчасовий державний устрій України: Закон від 29 квітня 1918 р. // Державний Вістник. – 1918, 16 травня. – N 1. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0004300-18>

21. Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських бувшої Австро-Угорської монархії, ухвалений Українською Національною Радою на засіданню 13 листопада 1918: Закон від 13 листопада 1918 р. Конституційні акти України. 1917-1920. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0009300-18>

Історичні та історіографічні джерела

22. Бандера С. Перспективи Української Революції [Текст] / С. Бандера. – Репр. вид. – Дрогобич : Відродження, 1998. – 640 с.

23. Боплан Г. Л. де. Опис України, кількох провінцій Королівства Польського, що тягнуться від кордонів Московії до границь Трансільванії, разом з їхніми звичаями, способом життя і ведення воєн. Пер. з фр. Я.І.Кравця, З.П.Борисюк / Г. Л. де Боплан // К.: Наук.думка; Кембрідж (Мас.): Укр. наук. інт-т, 1990. – 256 с. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://history.org.ua/LiberUA/e_dzherela_Boplan_1990/e_dzherela_Boplan_1990.pdf

24. Володимир Мономах. Поучення [Текст] / Володимир Мономах; пер. Л. Махновця. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/litop/lit27.htm>

22. Галицько-Волинський літопис (за Іпатським списком). У кн.: Галицько-Волинська держава XII-XIV ст. – Л.: Світ, 2002. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/links/galvol.htm>

25. Гетьманщина мовою документів і матеріалів другої половини XVII-XVIII ст. [Текст]: зб. док. і матеріалів: хрестоматія-посіб. / Глухівський держ. історико-культурний заповідник у місті Глухові; уклад. В. І. Белашов. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2006. – 184 с.

26. Гражданский кодекс Восточной Галиции 1797 г. = Codex civilis pro Galicia Orientali MDCCXCVII / пер. с лат. А. Гужвы; под ред. О. Кутателадзе, В. Зубаря. – М.: Статут; Одесса, 2013. – 536 с.

27. Грушевський М. Історія України-Руси. Т. 1-10. / М. С. Грушевський. – Нью Йорк, 1954-1958. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/>

23. Гуржій О. Переславська рада очима істориків, мовою документів / О. Гуржій, Т. Чухліб. – Київ, 2003. – 436 с.

24. Джерела з історії Національно-визвольної війни 1648-1658 рр. Т.1. (1648-1649 рр.). – Київ, НАН України, 2012. – 680 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6572-1/978-966-02-6572-1.pdf>

25. Джерела з історії Національно-визвольної війни 1648-1658 рр. Т.2. (1650-1651 рр.). – Київ, НАН України, 2013. – 694 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Mytsyk_Yurii/Dzherela_z_istorii_Natsionalno-vyzvolnoi_viiny_ukrainskoho_narodu_16481658_rr_T_2_16501651_rr.pdf

26. Джерела з історії Національно-визвольної війни 1648-1658 рр. Т.3. (1653-1654 рр.). – Київ, НАН України, 2014. – 424 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-7361-0/978-966-02-7361-0.pdf>

27. Джерела з історії Національно-визвольної війни 1648-1658 рр. Т.4. (1655-1658 рр.). – Київ, НАН України, 2015. – 540 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Mytsyk_Yurii/Dzherela_z_istorii_Natsionalno-vyzvolnoi_viiny_ukrainskoho_narodu_16481658_rr_T_4_16551658_rr.pdf

28. Ділова документація Гетьманщини XVIII ст. [Текст]: зб. док. / АН України, Археогр. коміс., Ін-т укр. археогр., Центр. наук. б-ка ім. В.І.Вернадського, Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького; упоряд., авт. передм. та комент. В. Й. Горобець; відп. ред. Л. А. Дубровіна. – К.: Наукова думка, 1993. – 392 с.: іл.

29. Документи українського козацтва XVI – першої половини XVII ст.: універсали, листування, угоди, присяги [Текст] / Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; упоряд. В.А. Брехуненко, [та ін.]. – К.: [б. в.], 2016. – 608 с.

30. Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923: документи і матеріали [керівник роботи і відповід. ред., автор передмови О. Карпенко]. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – Т. 2. Державотворчі й адміністративно-організаційні процеси / [укладачі О. Карпенко, К. Мицан]. – 700 с.

31. Збірник законів Української РСР і указів Президії Верховної Ради Української РСР. 1938-1973 [Текст]: у 2-х т. Т. 1. – К.: Політвидав України, 1974. – 745 с.
32. Збірник законів Української РСР і указів Президії Верховної Ради Української РСР. 1938-1973 [Текст]: в 2-х т. / упоряд. З. К. Калінін; ред. Я. Я. Колотуха. – К.: Політвидав України, 1974. – Т. 2. – 1974. – 734 с.
33. Історія русів [Текст] / укр. пер. І. Драч; іл. О. Штанко; передм. В. Шевчук. – К.: Веселка, 2001. – 365 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/istrus/rusiv.htm>
34. Літопис руський. – К., 1990. – 590 с.
35. Літопис Самовидця. – К.: Наукова думка, 1971. – 208 с.
36. Міхновський М. Самостійна Україна [Текст] / М. Міхновський. – К.: [б.в.]; Л.: Всеукраїнське політичне об'єднання Державна Самостійність України, 1991. – 22 с.
28. Національно-визвольна війна в Україні 1648-1657. Збірник за документами актових книг. / За заг. ред. Л. Сухих. – К., 2008. – 1014 с.
37. Повесть временных лет (Переклад Д.С. Ліхачова). – Петрозаводск, 1991. – 188 с.
38. Права, за якими судиться малоросійський народ. 1743 [Текст] / НАН України, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського; упоряд. та авт. нарису К. А. Вислобоков; відп. ред. та авт. передм. Ю. С. Шемшученко. – К.: [б.в.], 1997. – 547 с.
39. Руська Правда (Академічний список) [під ред. Р. Лащенко]. – Прага: Друк державної друкарні у Празі, 1927. – 24 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/>
40. Собрание малороссийских прав 1807 г. [Текст] / АН Украины, Археограф. комис., Ин-т государства и права им. В.М.Корецкого, Ин-т укр. археографии; сост. К. А. Вислобоков [и др.]; отв. ред. Б. М. Бабий, А. Н. Мироненко. – К.: Наукова думка, 1993. – 366 с.
41. Українська Повстанська Армія: 1942-1952: Документи і матеріали / П. Мірчук. – Л.: Просвіта, 1991. – 448 с.
42. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. Т.1. З найдавніших часів до початку ХХ ст.: Навч. посібник / за ред. В. Д. Гончаренко. – Х.: Ін Юре, 1997. – 464 с.
43. Хрестоматія з історії держави і права України: навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти: [у 2-х т.]. – Т.2. Лютий 1917-1996 р. / [за ред. В. Д. Гончаренка; уклад. В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький]. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2000. – 728 с.
44. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посібник / [та ін.]; Упоряд. А.С. Чайковський. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 656 с.
45. Яворницький Д.І. Історія Запорізьких козаків [Текст] : повне видання / Д.І. Яворницький ; пер. з рос. І. Сварник. – К. : ФОП Стебеляк, 2015. – 1072 с.

Основні рекомендовані джерела інформації:

29. Іванов В. Історія держави і права України : підручник. / В.М. Іванов. – К. : КУП НАНУ, 2013. – 892 с.
30. Історія держави і права України [Текст]: курс лекцій / [В. М. Щербатюк та ін.]; за ред. д-ра іст. наук, проф. В. М. Щербатюка ; Нац. акад. внутр. справ. – Київ : Фенікс, 2018. – 495 с.

31. Історія держави і права України [Текст] : підручник / В. Д. Гончаренко, В. М. Єрмолаєв, В. О. Рум'янцев, та ін. ; за ред. В. Д. Гончаренко. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Київ : Право, 2019. – 552 с.
32. Кульчицький В.С. Історія держави і права України: Академічний курс: підручник для студентів вузів / В.С. Кульчицький, Б.Й. Тищик. – К.: Ін Юре, 2008. – 624 с.
33. Музиченко П.П. Історія держави і права України: Навч. посіб. – 6-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 471 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/17390617/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini
34. Середа А.М. Історія держави і права України [Текст]. Ч. 1 : навч. посіб. / А.М. Середа. – Запоріжжя : ФОП Зеленкевич Л.П. ; Суми : Університетська книга, 2010. – 332 с.
35. Терлюк І Я. Історія держави і права України: навчальний посібник. – Вид. 4-те, зі змінами / І. Я. Терлюк. – К. : Видавничий дім «Кондор», 2018. – 772 с.
36. Тищик Б.Й. Історія держави і права України [Текст] : академічний курс : підручник / Б.Й. Тищик, І.Й. Бойко. – К. : Ін Юре, 2015. – 808 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/75232/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini
37. Трофанчук Г. І. Історія держави та права України [Текст]: навч. посібник / Г. І. Трофанчук. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – 568 с.

Додаткова література:

38. Антологія української юридичної думки. В 10 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 9: Юридична наука радянської доби. – К.: Видавничий Дім «Юридична книга», 2004. – 848 с.
39. Антологія української юридичної думки. В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 2: Історія держави і права України: Руська Правда / Упорядники: І. Б. Усенко, Т. І. Бондарук, І. В. Музика, І. К. Омельченко; відп. редактор І. Б. Усенко. – К.: Видавничий Дім «Юридична книга», 2002. – 592 с.
40. Антологія української юридичної думки. В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 3: Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба / Упорядники: І. Б. Усенко, Т. І. Бондарук, О. О. Самойленко; відп. редактор І. Б. Усенко. – К.: Видавничий Дім «Юридична книга», 2003. – 584 с.
41. Бабій Б. М. Возз'єднання Західної України з Українською РСР [Текст] / Б. М. Бабій; АН УРСР. Сектор держави і права. – К.: Видавництво АН УРСР, 1954. – 196 с.
42. Бабій Б. М. Місцеві органи державної влади Української РСР в 1917-1920 рр. [Текст] / Б. М. Бабій; АН УРСР, Сектор держави і права. – К.: Видавництво АН УРСР, 1956. – 268 с.
43. Бабій Б.М. Українська радянська держава в період відбудови народного господарства (1921-1925 рр.) [Текст] / Б. М. Бабій; АН УРСР, Сектор держави і права. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – 384 с.
44. Бандурка О. Парламентаризм в Україні: становлення і розвиток. Монографія / О.М. Бандурка, Ю.Д. Древаль. – Х.: 1999. – 133 с.
45. Бедрій М. М. Копні суди на українських землях у XIV – XVIII ст.: історико-правове дослідження: моногр. / М. Бедрій. – Л.: Галицький друкар, 2014. – 264 с.

46. Бойко І. Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (ІХ – ХХ ст.): [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / І. Й. Бойко. – К.: Атіка, 2013. – 348 с.
47. Бойко І. Й. Держава і право Гетьманщини: навч. посіб. для студ. вищих та середніх спец. юрид. навч. закл. і ф-тів / І. Й. Бойко. – Л., 2000. – 120 с.
48. Бойко І. Й. Історія держави і права України [Текст]: практикум для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. України / І.Й. Бойко, М.М. Кобилецький, Л.Е. Ясінська; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Дрогобич: Коло, 2011. – 331 с.
49. Велика українська юридична енциклопедія [Текст]: у 20 т. / редколегія В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко, О. В. Петришин. – Х.: Право, 2016. – Т. 1: Історія держави і права України. – 848 с.
50. В'ятрович В. Історія з грифом "Секретно". Українське ХХ століття [Текст] / В. В'ятрович. – Л.: Часопис, 2013. – 700 с.
51. Гавриленко О. А. Античні держави Північного Причорномор'я: біля витоків вітчизняного права (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): моногр. / О. А. Гавриленко. – Х.: Парус, 2006. – 352 с.
52. Гавриленко О. А. Історія держави і права України. Стародавня доба [Текст]: навч. посіб. / О. А. Гавриленко. – Х.: ХНУВС, 2011. – 63 с.
53. Гончаренко В. Г. Історія держави і права України: навч. посібник / за ред. В. Г. Гончаренко. – М.: Вентурі, 1996. – 288 с.
54. Грушевський М. С. Ілюстрована історія України [Текст] / М. С. Грушевський; за ред. О. П. Арістова. – К.: Видавець Л. Д. Россінський, 2009. – 560 с.
55. Грушевський М. С. Ілюстрована історія України з додатками та доповненнями [Текст] / М. С. Грушевський. – Донецьк: БАО, 2009. – 736 с.
56. Грушевський М. С. Ілюстрована історія України [Текст] / М. С. Грушевський; за ред. О. П. Арістова. – К.: Видавець Л. Д. Россінський, 2009. – 560 с.: іл.
57. Гуз А. М. Історія держави і права України. Джерела права періоду Київської Русі: навчальний посібник для студентів вузів / А.М. Гуз. – К.: КНТ, 2007. – 70 с.
58. Гуржій О. І. Історія козацтва. Держава - військо - битви [Текст] / О. І. Гуржій, Т. В. Чухліб. – Київ: Арій, 2015. – 480 с.
59. Дахно І. І. Історія держави і права [Текст]: навч. посібник / І. І. Дахно. – Київ: Центр учб. л-ри, 2013. – 658 с.
60. Енциклопедія історії України (ЕІУ) у 10 т. – Т. 1-10. – К.: Наукова думка, 2003–2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=F&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU>
61. Єрмолаєв В. Вищі представницькі органи влади в Україні: історія, теорія та практика: моногр. / В. М. Єрмолаєв. – Х.: Право, 2017. – 448 с.
62. Єрмолаєв В. Історія вищих представницьких органів влади в Україні [Текст]: Навч. посібник для студентів вузів / В. М. Єрмолаєв. – Х.: Право, 2007. – 278 с.
63. Жвалюк В. Р. Податкові органи російської імперії в Україні у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.: Організаційно-правові засади діяльності: Монографія / В.Р. Жвалюк. – К.: Атіка, 2001. – 176 с.
64. Заруба В. М. Історія держави і права України [Текст]: навч. посібник / В. М. Заруба. – К.: Центр учб. л-ри, 2005. – 224 с.

65. Захарченко П. П. Історія держави і права України. – К.: Атіка, 2004. – 368 с.
66. Іванов В. М. Історія держави і права України: навчальний посібник / В. М. Іванов. – К.: Атіка, 2003. – 416 с.
67. Іванов В. М. Історія держави і права України: Підручник для студентів вузів / В. М. Іванов. – К.: МАУП, 2007. – 550 с.
68. Історія держави і права України / За ред. В.Д. Гончаренка. – Х.: Право, 2013. – 704 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072054892/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini
69. Історія держави і права України : Підручник / за ред. А.С. Чайковський. – Москва : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
70. Історія держави і права України : підручник / В. Д. Гончаренко, В. М. Єрмолаєв, В. О. Рум'янцев та ін.; за ред. В. Д. Гончаренка. – Х. Право, 2013. – 704 с.
71. Історія держави і права України [Текст]: хрестоматія-практикум: навч. посіб. для студентів ВНЗ України напряму підгот. 6.030202 "Міжнародне право" / О. А. Гавриленко, І. А. Логвиненко, Л. В. Новікова; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. – 346 с.
72. Історія держави і права України. У 2-х ч. Ч.1: Підручник / А.Й. Рогожин, М.М. Страхов, В. Д. Гончаренко, [та ін.]; за ред. А.Й. Рогожина. – К.: Ін Юре, 1996. – 368 с.
73. Історія держави і права України. У 2-х ч. Ч.2: Підручник / А.Й. Рогожин, М.М. Страхов, В. Д. Гончаренко, [та ін.]; за ред. А.Й. Рогожина. – М.: Ін Юре, 1996. – 448 с.
74. Історія держави і права України. Ч.1: Підручник / за ред. А.Й. Рогожина. – Х.: Вид-во "Основа" при ХДУ, 1993. – 432 с.
75. Історія держави і права України: Навч. посібник для вузів / ред. А. С. Чайковський – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
76. Історія держави і права Української РСР: В 2-х т. 1917-1967. – Т.2. 1937-1967 / За заг. ред. Б.М. Бабій. – К.: Наукова думка, 1967. – 427 с.
77. Історія держави і права України [Текст]: академічний курс: підручник у 2-х томах для вузів / ред. В. Я. Тацій. – К.: Ін Юре, 2000. – Т. 1. – 2000. – 648 с.
78. Історія держави і права України [Текст]: академічний курс: підручник у 2-х томах для вузів / ред. В. Я. Тацій. – К.: Ін Юре, 2000. – Т. 2. – 2000. – 580 с.
79. Історія держави і права України в схемах і таблицях [Текст]: для студ. I курсу / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого; уклад. В. Д. Гончаренко [та ін.]. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2006. – 41 с.
80. Історія держави і права України. Курс лекцій / В.М. Щербатюк (кер. авт. кол.), П.П. Захарченко, О.В. Кузьминець та ін.; за ред. В.М. Щербатюка. – К.: Видавництво «Фенікс», 2018. – 496 с.
81. Історія Запорізької Січі [Текст] / відповід. ред. В. А. Смолій. – К. : Арій, 2015. – 240 с.
82. Історія українського козацтва [Текст] : у 2 т. Т. 1 : нариси / відповід. ред. В. А. Смолій. – 2-ге вид. – К. : Києво-Могилян. акад., 2011. – 800 с.
83. Історія українського козацтва [Текст] : у 2 т. Т. 2 : нариси / відповід. ред. В. А. Смолій. – К. : Києво-Могилян. акад., 2011. – 724 с.
84. Історія держави і права України [Текст]: хрестоматія / уклад. В. П. Самохвалов [та ін.]; ред. О. О. Шевченко. – К.: Вентурі, 1996. – 224 с.

85. Капелюшний В. П. Історія держави і права України [Текст]: навч. посіб. в схемах, табл. і визначеннях основних термінів для студ. юрид. вузів та ф-тів / В. П. Капелюшний, С. В. Кудін. – К.: Олан, 2001. – 224 с.
86. Козаченко А.І. Короткий курс лекцій з «Історії держави і права України» для студентів заочної форми навчання: Навчальний посібник / А.І.Козаченко, В.В. Стрілець. – Полтава: «Полтавський літератор», 2009. – 93 с.
87. Конституційні акти України. 1917-1920: Невідомі Конституції України. – К., 1992. – 271 с.
88. Кошкіна С. Майдан. Нерозказана історія [Текст]: головне розслідування подій Революції Гідності / С. Кошкіна. – К. : Брайт Стар Паблішинг, 2015. – 400 с.
89. Кресін О. В. Політико-правова спадщина української політичної еміграції першої половини XVIII століття: Монографія / О. Кресін. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 468 с.
90. Кузьминець О. В. Історія держави і права України [Текст]: навчальний посібник / О. В. Кузьминець, В. С. Калиновський, П. А. Дігтяр. – К.: Україна, 2000. – 430 с.
91. Кульчицький В. С. Історія держави і права України [Текст]: Академічний курс: підручник для студентів вузів / В. С. Кульчицький, Б. Й. Тищик. – К.: Ін Юре, 2008. – 624 с.
92. Кульчицький В. С. Історія держави і права України: Навч. посібник / В. С. Кульчицький, М. І. Настюк, Б. Й. Тищик. – Л.: Світ, 1996. – 296 с.
93. Кульчицький В. С. Історія держави і права України: Навч. посібник / В. С. Кульчицький, Б. Й. Тищик. – К.: Атіка, 2001. – 320 с.
94. Лашенко Р. М. Лекції по історії українського права. – К. : Україна, 1998. – 256 с.
95. Лісна І. С. Становлення державності в Галичині (1918-1923 рр.). Монографія. – Тернопіль, 2001. – 92 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.tneu.edu.ua/files/EVD/gali4ina.pdf>
96. Михайленко П. П. Нариси з історії кримінального законодавства Української РСР [Текст] / П. П. Михайленко; відп. ред. Б. М. Бабій; АН УРСР. Сектор держави і права. – К.: АН УРСР, 1959. Ч. 1. – 1959. – 438 с.
97. Мірчук П. Українська державність, 1917-1920 [Текст] / П. Мірчук. – Філядельфія: [б. в.], 1967. – 400 с.
98. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб.: – 5-те вид., випр. і доп. – К.: Т-во „Знання», КОО, 2006. – 437 с.
99. Музиченко П. П. Практикум з історії держави і права України [Текст]: навчальний посібник для студентів вузів / П. П. Музиченко, Н. І. Долматова, Н. М. Крестовська. – К.: Вікар, 2002. – 422 с.
100. Олійник А. Ю. Основи історії та теорії держави і права [текст]: навч. посіб. / А. Ю. Олійник. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 200 с.
101. Орленко В. І. Історія держави і права України: посібник для підготовки до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – К. Паливода А. В., 2011. – 162 с.
102. Орленко В. І. Історія держави і права України (в таблицях та схемах) [Текст]: навч. посіб. / В. І. Орленко, В. В. Орленко; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К.: КНТЕУ, 2010. – 311 с.
103. Перша Конституція України гетьмана Пилипа Орлика. 1710 рік [Текст] / пер. з лат. та прим. М. Трофимук; мал. О. Штанко; передм. та заг. наук. ред. О. Пріцак. – К.: Веселка, 1994. – 76 с.

104. Правда Руська Ярослава Мудрого: початок законодавства Київської Русі [Текст]: навч. посіб. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; [уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв]. – Х.: Право, 2014. – 341 с.
105. Правова система України: історія, стан та перспективи [Текст]: у 5 т. / редколегія В. Я. Тацій. – Х.: Право, 2008.
106. Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали. – К., 1996. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://history.org.ua/LiberUA/e_dzherela_OUN_UPA/e_dzherela_OUN_UPA.pdf
107. Серета А. М. Історія держави і права України [Текст]. Ч. 1 : навч. посіб. / А. М. Серета. – Запоріжжя : ФОП Зеленкевич Л.П. ; Суми : Університетська книга, 2010. – 332 с.
108. Снайдер Т. Кровавые земли: Европа между Гитлером и Сталиным / Тимоти Снайдер; [пер. с англ Л. Зурнаджи] – К.: Дуліби, 2015. – 584 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://timothysnyderbloodlands.com/index.php/chitat>
109. Сокальська О. Історія держави і права України: навч.-метод. посібник / О. В. Сокальська. – К. : Ін-т крим.-викон. служби, 2014. – 152 с.
110. Субтельний О. Україна: Історія: учебное пособие / О. Субтельний. – 3-те вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 1993. – 720 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/119/49/>
111. Терлюк І. Я. Історія держави і права України : Навч. посібник-практикум / І. Я. Терлюк. – К. : Атіка, 1999 (; К.). – 192 с.
112. Терлюк І. Я. Історія українського права від найдавніших часів до XVIII століття [Текст]: навч. посібник з історії держави і права України / І. Я. Терлюк; Львівський ін-т внутрішніх справ при НАВС України, НДІ масової комунікації. – Л.: [б.в.], 2003. – 154 с.
113. Терлюк І. Я. Історія держави і права України: навчальний посібник для студентів вузів / І. Я. Терлюк. – К. : Атіка, 2011. – 943 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072045407/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini
114. Тищик Б. Й. Західно-українська Народна Республіка (1918-1923). Історія держави і права. – Л.: Тріада плюс, 2001. – 392 с.
115. Тищик Б. Й. Становлення української державності на західноукраїнських землях напередодні і в роки Другої світової війни. – Л.: Тріада плюс, 2006. – 92 с.
116. Томенко М. В. Україна: історія Конституції [Текст] / М. В. Томенко. – К.: Генеза, 2015. – 144 с.
117. Трофанчук Г. І. Історія держави та права України: навч. посіб. / Г. І. Трофанчук. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 384 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1237042343223/pravo/istoriya_derzhavi_ta_prava_ukrayini
118. Чубатий М. Огляд історії українського права: історія джерел та державного права / М. Чубатий; за ред. доц. В. Іваненка. – Мюнхен; К.: Ноосфера, 1994. – 224 с.
119. Шевчук В. П. Історія української державності : Курс лекцій / В. П. Шевчук, М. Г. Тараненко. – Москва; Москва; Москва; Москва : Либідь, 1999. – 480 с.
120. Щукін В. В. Історія держави і права України [Текст]: словник термінів і понять / В. В. Щукін, Н. В. Сугацька, А. М. Павлюк. – К.: Кондор, 2011. – 284 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://www.researchgate.net/profile/Volodymyr_Shchukin/publication/301199075_Istoria_derzavi_i_prava_Ukraini_Slovník_terminiv_i_ponat_VV_Sukin_NV_Sugacka_AM_Pavluk_-_Kiiiv_Kondor_2011_-_284_s/links/570e051d08aed31341cf8bdb/Istoria_derzavi-i-prava-Ukraini-Slovník-terminiv-i-ponat-VV-Sukin-NV-Sugacka-AM-Pavluk-Kiiiv-Kondor-2011-284-s.pdf

121. Юридична енциклопедія: в 6-ти т.: – К.: Вид-во «Українська енциклопедія», 1998-2004.

122. Яковлів А. Український Кодекс 1743 р. «Права, по котрым судится малороссийский народ». Його історія, джерела та системний виклад змісту / А. Яковлів. – Мюнхен, 1949. – 214 с.

123. Яковлів А. Українсько-московські договори в XVII – XVIII віках / А. Яковлів. – Варшава, 1934. – 182 с.

124. Яковлів А. Основи Конституції УНР. – Нью Йорк: Українське видавництво "Говерля", 1964 (1-е видання – Париж, 1935). – 63 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/politologiya/164-yakovliv-a-osnovi-konstitutsiyi-unr/>

125. Яневський Д. Маловідомі конституційні акти України 1917-1920 рр. – К., 1991. – 68 с.

126. Яцишин М.М. Історико-правові засади кримінально-виконавчої політики України: моногр. / М.М. Яцишин. – Луцьк: Волн. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 448 с.